

većinom odnose na pojedine aspekte ekološke problematike, pa su utoliko partikularni, što po autorovom mišljenju umnogome potvrđuje tezu o nepostojanju ekološke svijesti. Daljnjom faktorizacijom dobiveno je 7 faktora drugog i 3 faktora trećeg reda koje autor naziva »socijalno-ekološka alternativa u kontekstu naturalizma«, »scijentističko–antropocentričko viđenje budućnosti« i »tehnicističko–konzumatorski optimizam«. Čulig smatra da su ove tri dimenzije manifestacije raznih varijanti polaznih koncepata, koji ipak nisu »čisti« u ideal–tipskom smislu. Veliku zamjerku uputili bismo izdavaču jer su u štampanju ovog teksta ispušteni svi negativni predznaci kod saturacija pojedinih varijabli na faktorima, što bitno otežava razumijevanje i na više mjesta dovodi čitaoca u nedoumice.

O rezultatima raznih istraživanja pišu još I. Aceski, N. Karajić, V. Marković i S. Mihailović.

M. Kilić pita je li ekološki problem stvaran ili je riječ o svojevrsnom konstrukt, te pruža metodološki naputak za praćenje predmeta istraživanja.

A. Štulhofer analizira dva slučaja u zagrebačkim mjesnim zajednicama gdje je došlo do konflikta u čijoj pozadini leže određeni problemi ekološke prirode, no i on smatra da se ne može govoriti o postojanju cjelovite ekološke svijesti.

Na kraju, uz uobičajene recenzije i prikaze novijih domaćih i stranih radova s područja socijalne ekologije, daje se kompletan prikaz svih radova publiciranih u okviru projekta »Ekološki aspekti društvenog razvoja« u organizaciji Zavoda za sociologiju. Autor ovog prikaza je T. Ujević.

Smatramo da je ovakva revija zadovoljila sve one koji se bave socijalnoekološkom mišlju i praksom. Radovi su prilično zanimljivi i u cjelini korektno napravljeni, iako ima i onih koji svojom (ne)kvalitetom odudaraju od ostalih. Ostaje nam da se nadamo da će se daljom znanstvenom produkcijom ovaj nedostatak otkloniti.

Željko Vela

SOCIOLOGIJA SELA

Vol. 28, No. 109–110, Zagreb, sranj–prosinac 1990, str. 151–321

U okviru tematskog bloka »Socijalno-ekološki aspekti ruralnog razvoja« časopis Sociologija sela donosi u dvobroju 109–110 više zanimljivih autorskih priloga i prezentacija rezultata istraživanja ekološke tematike u ruralnim sredinama.

Kao uvodni tekst pojavljuje se rad I. Cifrića »Prema ekologiji ruralnih sredina«. Autor naznačuje osnovne smjernice za razvitak istraživanja i teorijskog osmišljavanja problema životne sredine u posebnom ruralnom okružju. Tri su, po autoru, bitne razine istraživanja (u teorijskom i empirijskom pogledu) – lokalna, regionalna i globalna, a istraživanje bi nužno trebalo obuhvatiti tri kompleksna sustava: društvo, prirodu i tehniku. Na osnovi toga, stanje i perspektive seoskih naselja mogu se izraziti kao višestruki odnosi između prirode, naselja i čovjeka – s tim da je kod svakog od tih odnosa moguće pretpostaviti utjecaj na ostala dva, kao i njihov povratni utjecaj. Autor nastoji izbjeći dvojbu je li potrebna ekologija ruralnih sredina kao »samostalna« znanstvena disciplina, te ističe da »ekologija ruralnih sredina« znači samo to, da se radi o nekom sadržaju koji se donekle razlikuje od urbanih sredina. Razlike postoje i u predmetu istraživanja, a i u pristupima, ali autor zaključuje da je veća potreba za nekim novim akcentima u istraživanjima ruralnih sredina nego za disciplinarnim oblikovanjem njihova sadržaja.

Rad J. Defilippisa »Treba li nam strategija razvoja seoske sredine?« tematski se nastavlja na rad I. Cifrića. Autor zastupa stav da bi trebalo razmišljati o formuliranju posebne strategije razvitka seoske sredine, koja bi ukazivala na probleme i usmjeravala razvitak, kako bi se izbjegli klišeji razvitka industrijskih zemalja, a time i njihovim društveni, prostorni i napose ekološki problemi.

A. Barbić u radu »Prema 'novom' poimanju ruralnosti« upozorava da je potreban jedan drugačiji pristup ruralnom prostoru. Autorica nastoji formulirati osnovne pretpostavke za ekološki orijentiran ruralni razvitak. Osnovne sastavnice koncepta nove ruralnosti trebale bi biti seoski prostor, seoske zajednice i seljačka obitelj (domaćinstvo). Optimalni organizacijski oblik, a ujedno i najbolji motivirajući faktor ekološki orijentiranog ruralnog razvitka za autoricu je lokalna samouprava, tj. način organizacije života u kojem seljani odlučuju o programima razvitka područja u kojem žive.

Odnos seoskih naselja i prirodne okoline tema je i rada V. Puljiza »Seoske naseobine i prirodna sredina«. Autor smatra da se može govoriti o trima osnovnim etapama u razvitku seoskih naselja i prirodne okoline: prvu etapu karakterizira uronjenost sela u prirodnu okolinu, drugu dominacija grada nad selom i prirodom, a treću kompleksno naseljsko tkivo i revalorizacija prirode.

M. Stojanov (»Zagađivanje prirode i društva«) iznosi stanovište da zagađivanje čovjekove okoline ne počinje akcidentom (greškom i nekontroliranim radnjama), već nastaje u »pukotinama« industrijske civilizacije i društvenim odnosima koji se na toj civilizaciji temelje, a selo i poljoprivreda su područja u koje je zagađenost uvezena isključivo iz grada.

Drugi rad I. Cifrića, »Socijalno-ekološke orijentacije u selu i gradu«, predstavlja interpretaciju rezultata istraživanja socijalno-ekoloških orijentacija u Hrvatskoj provedenog godine 1988. Autor prezentira rezultate za tri tipa naselja: selo, mješovito naselje i grad. Iz dobivenih podataka zaključuje se da tip naselja ne utječe na hijerarhijsku strukturu poželjnosti sadržaja tvrdnji. Najprihvatljivijima su se pokazale tvrdnje čiji sadržaj upućuje na naturalističku socijalno-ekološku orijentaciju. Također se pokazalo da se mješovita naselja ne mogu identificirati kao poseban kulturološki tip. Faktorskom analizom ekstrahirane su četiri socijalno-

ekološke orijentacije: »antropocentrizam utemeljen na tehnološkom optimizmu«, »naturalistički determinizam«, »odbacivanje napretka i povratak prirodnom načinu života« i »tehnološki optimizam budućnosti«. Autor na kraju zaključuje da će socijalno-ekološki problemi vjerojatno postajati sve univerzalniji, čime će se i selo i grad uključiti u nove konfrontacije i povezivanja na novim osnovama.

Kraći pregled nekih konkretnih ekoloških problema u ruralnim područjima na prostoru bivše Jugoslavije prezentiran je u radu S. Livade »Otvoreni ekološki problemi ruralnih sredina u nas«.

Rezultati istraživanja nekih prostorno-ekoloških aspekata međuzavisnosti sela i grada u Hrvatskoj analizirani su u tekstu M. Zlatić »Nerazvijenost i ekološka ugroženost u selu i gradu«. Istraživanjem je utvrđeno postojanje razlika u ekološkoj ugroženosti ispitanika razvijenih i nerazvijenih područja. Dok su sela i nerazvijene općine manje zagađene od gradova i razvijenijih općina, dotle je izloženost ispitanika zagađenju na radnom mjestu veća na selu i u nerazvijenim općinama nego u gradu i razvijenim općinama.

O mogućnosti i potrebi integracije agrarne i ekološke politike od europskih, državnih, preko regionalnih do lokalnih okvira piše V. Cvjetičanin u radu »Integracija agrarne i ekološke politike«.

Predmet rada Lj. Pušića »Prostorno planiranje seoskih naselja u Vojvodini u okolnostima njihovog svekolikog opadanja« predstavlja tumačenje okolnosti u kojima egzistiraju seoska naselja, s naznakama osnovnih prostorno-planskih činitelja koji stoje nasuprot potrebi da se planira njihov razvitak.

Rad M. Marjanovića »Ekološka svest Novosađana o selu, poljoprivredi i hrani« prezentira rezultate istraživanja provedenog na uzorku populacije Novog Sada u usporedbi s rezultatima istraživanja provedenim u Hrvatskoj. Autor je mišljenja da se analizom dobivenih podataka može zaključiti da Novosađani (a među

njima posebno mlađi i obrazovaniji) iskazuju u izraženim stavovima visokorazvijenu ekološku svijest, ali da iza nje stoji nekritički antropocentrizam i nedovoljna ekološka obaviještenost.

U radu »Ekološki aspekti ruralnog razvoja u Hrvatskoj« J. Čiček kratko razmatra povijesni razvitak sela u Hrvatskoj s ekološkog aspekta, te predlaže moguće pravce djelovanja za ekološki povoljniji razvitak u budućnosti.

Sasvim je razumljivo da ekološka problematika nije i ne može zaobići ruralni prostor, pa je tako i ovaj dvobroj Sociologije sela s razlogom gotovo u cijelosti posvećen ekološkoj tematici. Pionirski koraci »ekologije ruralnih sredina« u prezentiranim su radovima došli do izražaja u slabijoj zastupljenosti istraživačkih izvještaja, tako da većina radova predstavlja pokušaje – nažalost, najčešće ne u potpunosti konceptualno doradene – teorijske elaboracije problematike ekologije sela.

Siniša Malešević

Thijs de la Court

BEYOND BRUNDTLAND: GREEN DEVELOPMENT IN THE 1990's

New Horizons Press, New York – Zed Books Ltd. London & New Jersey, 1990, 139 str.

Godinu dana nakon Izvještaja Brundtland – izvještaja Svjetske komisije za okolinu i razvoj poznatog još pod naslovom Naša zajednička budućnost, dakle 1988 godine, iz pera autora Thijs de la Courta nastala je na nizozemskom jeziku knjiga *Onze Gezamenlijke Toekomst: Mileu, ontwapening – Het Brundtland-rapport kritisch bekeken* by BijEEN, 's Hertogenbosch. Dvije godine kasnije (1990) ista je knjiga pod naslovom *Onkraj Izvještaja Brundtland: zeleni razvoj u*

devedesetim izašla u Velikoj Britaniji i u SAD i to u izdanjima tzv. alternativnih izdavačkih kuća.

Autor u predgovoru objašnjava da je ova knjiga nastala kao reakcija na **Izvještaj Brundtland**. Sudionici ove reakcije su bile nizozemske ekološkičke i mirovne grupe te grupe za Treći svijet objedinjene u tzv. nevladinoj organizaciji (NGO) pod imenom »Alijansa za održivi razvitak«. **Izvještaj Brundtland**, smatra autor, sadrži mnoge korisne informacije i dobra je početna osnova za diskusiju, ali... On podrazumijeva nastavak brzog ekonomskog rasta te zagovara rješenja ekoloških problema putem modernizacije produkcijskih procesa (čiste i efikasne tehnologije u planetarnim razmjerima, itsl.) ali se propušta uhvatiti u koštac sa srži kriza s kojima smo suočeni. Naspram stavova u **Izvještaju Brundtland** autor ove »knjige-reakcije« smatra da su ključevi stvarne održivosti preko koje možemo doseći budućnost slijedeći: ravnomjernija podjela moći i resursa u svjetskim razmjerima, omogućavanje pristupa prirodnim dobrima lokalnom stanovništvu te očuvanje kulturalne i socijalne cjelovitosti različitih društava svijeta, odnosno takav put svjetskog razvitka koji obilježava razvitak pojedinih društava ili zemalja iznutra, a ne nametanje razvitka izvana.

Uz značajku knjige da je reakcija nevladinih grupa na službene stavove razvojno-ekološkog političkog establishmenta suvremenog svijeta, moglo bi se reći da je pred čitaocem i kritika rasipnog ponašanja zapadne civilizacije spram prirodnih dobara, obogaćena s nizom podataka prezentiranim u zasebnim »boxovima«. U tom smislu knjiga je bliska profilu stavova koji se pojavljuju u zemljama Trećeg svijeta, posebno u onima koje su slabije razvijene ili su osuđene da zbog vraćanja dugova i/ili golog opstanka neracionalno gospodareći uništavaju vlastite prirodne temelje.

Knjiga ima 139 stranica a sadrži osam poglavlja. Poglavlja poput zrcala slijede strukturu **Izvještaja Brundtland**. To su: 1.